

JACEK GOŁĘBIEWSKI

ANTONI DARGAS (1905-1991) – DZIAŁALNOŚĆ I TESTAMENT POLITYCZNY

12 marca 2020 r. minęła 105 rocznica urodzin Antoniego Dargasa – wybitnego polityka i publicysty związanego przez większość życia z obozem narodowym i polskim wychodźstwem politycznym w Wielkiej Brytanii. Był redaktorem naczelnym „Myśli Polskiej” i prezesem Stronnictwa Narodowego. To jedna z najbardziej znaczących postaci polskiego życia politycznego na emigracji. Z pełnym zaangażowaniem i dużym poświęceniem bronił interesów Polski, pomimo to w kraju jest mało rozpoznawalny. Warto więc pochylić się nad obszarami jego działalności i poznać głoszone poglądy polityczne.

Antoni Dargas urodził się 12 marca 1915 r. w Czarnowie na Pomorzu. Studiował na Wydziale Prawno-Ekonomicznym Uniwersytetu Poznańskiego, gdzie wszedł w struktury organizacyjne Obozu Narodowego, posiadającego w Wielkopolsce niezwykle silne zaplecze, wiążąc się z nim na stałe.

Swoją działalność dziennikarską i publicystyczną rozpoczął w latach trzydziestych XX wieku, pełniąc funkcję redaktora naczelnego miesięcznika ideowo-wychowawczego dla młodzieży gimnazjalnej „Orleń”, wydawanego w Poznaniu.

W latach 1936-1938 był prezesem Związku Akademickiego Młodzież Wszechpolska w Poznaniu, a także redaktorem „Życia Akademickiego”, dwutygodniowego dodatku do głównego wydania „Kurieria Poznańskiego” (1938-1939)¹. Był także członkiem Stronnictwa Narodowego i działaczem Młodzieży Wielkiej Polski – organizacji młodzieżowej Obozu Narodowego okresu międzywojnia (w latach 1937-1938 pełnił funkcję jej prezesa). Wiosną 1939 r. rozpoczął pracę w redakcji głównej „Kurieria Poznańskiego”².

Dr hab. JACEK GOŁĘBIEWSKI, prof. KUL – dyrektor Ośrodka Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II; e-mail: jacekgolebiowski@kul.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3082-2278>.

¹ „Kurier Poznański” należał do czołowych tytułów ruchu narodowego w II Rzeczypospolitej Polskiej.

² Archiwum Rękopisów Biblioteki Uniwersyteckiej KUL, Rkp nr 1/1639; *Encyklopedia Polskiej Emigracji i Polonii*, t. I, Toruń: Oficyna Wydawnicza Kucharski 2003, s. 398.

W listopadzie 1939 r. przedostał się z Polski, okupowanej przez hitlerowskie Niemcy, przez Czechosłowację i Węgry do Francji. W Paryżu otrzymał nominację na sekretarza politycznego Mariana Seydy – ministra sprawiedliwości w rządzie gen. Władysława Sikorskiego. Na tym stanowisku pozostał także po ewakuacji rządu RP do Wielkiej Brytanii.

W roku 1945 został wydawcą i redaktorem naczelnym agencji prasowej „Continental News Service”. W wydawanym biuletynie przekazywał informacje na temat Polski i krajów Europy Środkowo-Wschodniej pod panowaniem Związku Radzieckiego i partii komunistycznej. Gorliwym prenumeratorem tego pisma był między innymi George Orwell, wybitny pisarz i publicysta, uznany za najlepszego kronikarza brytyjskiej kultury XX wieku³.

W 1949 r. agencja zakończyła swoją działalność a Antoni Dargas został redaktorem „Biuletynu Politycznego” – organu nowo utworzonej na emigracji, w roku 1949, Rady Politycznej. W roku 1957, wspólnie z Józefem Kisielewskim, rozpoczął redagowanie kwartalnika „Poland and Germany”.

Od początku istnienia emigracyjnych struktur Stronnictwa Narodowego Dargas pełnił w nim wiele wiodących funkcji: piastował stanowisko sekretarza generalnego Prezydium Rady Politycznej Stronnictwa Narodowego i redaktora jej biuletynu⁴; w latach 1949-1954 był członkiem Rady Politycznej i Rady Jedności Narodowej; od roku 1940 reprezentował Komitet Polityczny Stronnictwa Narodowego w Londynie; w roku 1947 został członkiem Centralnego Wydziału Wykonawczego Stronnictwa Narodowego.

W roku 1958, po wyjeździe Wojciecha Wasiutyńskiego do Stanów Zjednoczonych, został powołany na stanowisko redaktora naczelnego dwutygodnika „Myśl Polska” – głównego organu prasowego Stronnictwa Narodowego na emigracji, funkcję tę pełnił do końca życia (1991 r.). W swoich analizach geopolitycznych, prowadzonych na łamach pisma, zwrócił uwagę na wyłonienie się nowej grupy tematów dotyczących:

- przebudowy mapy geopolitycznej świata,
- odrodzenia politycznego Europy,
- rozwoju ruchów narodowych w świecie,
- nowych dróg politycznych działań na rzecz odzyskania niepodległości w Polsce⁵.

Redaktor Dargas w swojej publicystyce zdecydowanie akcentował wagę przeobrażeń społecznych w Polsce, świadomie ograniczając działalność polityczną emigracji do funkcji wspierającej ruchy antykomunistyczne w zniewolonej Polsce.

---

³ J. GOŁĘBIEWSKI, *Problem polsko-rosyjski na łamach „Myśli Polskiej” 1941-1985*, Lublin 1988, mps, s. 19.

⁴ Archiwum Rękopisów Biblioteki Uniwersyteckiej KUL, Rkp 1634-1656.

⁵ J. GOŁĘBIEWSKI, *Problem polsko-rosyjski na łamach „Myśli Polskiej”*, s. 12.

W roku 1968 został prezesem Stronnictwa Narodowego na emigracji i był nim do końca swojej pięćdziesięcioletniej aktywności politycznej w „polskim Londynie”.

Antoni Dargas, poza działalnością w strukturach politycznych Stronnictwa oraz rządowych w czasie II wojny światowej, wykazywał się wyjątkową aktywnością w szeregu polonijnych instytucji, organizacji i stowarzyszeń. Dzięki jego osobistemu archiwum, przekazanemu na prośbę autora poniższego artykułu do Biblioteki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, możemy wskazać jej najważniejsze obszary. Z wielkim zaangażowaniem działał w Zjednoczeniu Polskim w Wielkiej Brytanii, które pełniąc rolę centrali, koordynowało działalność kilkudziesięciu organizacji polonijnych i reprezentowało je w relacjach z władzami brytyjskimi⁶. Był współorganizatorem i uczestnikiem III Kongresu Zjednoczenia Polskiego w Wielkiej Brytanii, zorganizowanego w 1950 r., reprezentując na nim Związek Dziennikarzy Rzeczypospolitej Polskiej (w latach osiemdziesiątych, przez dwie kadencje, pełnił w nim funkcję prezesa). Aktywnie współpracował także ze Związkiem Pisarzy Polskich na Obczyźnie.

Antoni Dargas był znakomitym mówcą i wybitnym znawcą zagadnień polityki europejskiej oraz stosunków polsko-niemieckich. Brał udział w debatach organizowanych przez Szkołę Nauk Politycznych i Społecznych (Bolton Gardens 32) w Londynie. Pełnił funkcję prezesa Związku Pomorskiego, a także zasiadał w Radzie Związku Polskich Ziem Zachodnich. Zaangażował się również w działalność Rady Naczelnej Związku Polskich Federalistów, a także w prace Komisji Europy Środkowo-Wschodniej w European Movement⁷. Był stałym współpracownikiem Polish Reserch Centre oraz Stowarzyszenia Polskich Kombatantów, dla których wygłaszał okolicznościowe prelekcje i prowadził wykłady o tematyce historycznej i geopolitycznej.

W Zjednoczonym Królestwie szczególnie identyfikował się ze środowiskiem kombatantów, sam był przecież żołnierzem Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie. Jednak nie tylko to decydowało o ich wyjątkowości, cenił ich przede wszystkim za nie-

---

⁶ Zjednoczenie Polskie w Wielkiej Brytanii powstało w 1947 r. Zrzeszało 35 organizacji polonijnych. Ich liczba wzrosła do 40 pod koniec lat pięćdziesiątych, do 66 w latach osiemdziesiątych i 72 w latach dziewięćdziesiątych XX wieku.

W pierwszym okresie swoją działalność koncentrowało na zagadnieniach równouprawnienia Polaków, obrony dobrego imienia Polski i aktywności organizacyjnej. W następnych latach skupiono się na obronie Biblioteki Polskiej w Londynie przed jej likwidacją, dokumentowano także przykłady łamania w Polsce praw człowieka, zorganizowano obchody jubileuszu 1000-lecia chrześcijaństwa w Polsce, niesiono Polakom stałą pomoc charytatywną oraz organizowano Zjazdy Polonii Wolnego Świata.

⁷ European Movement International (Międzynarodowy Ruch Europejski) – międzynarodowe stowarzyszenie pozarządowe założone w Brukseli w 1948 r., zajmujące się lobbingsiem na rzecz integracji europejskiej, składające się z kilkudziesięciu krajowych rad narodowych oraz organizacji członkowskich.

słychane zaangażowanie i aktywność w pielęgnowaniu polskości na wychodźstwie. Za to, że postawione przed sobą cele realizowali z entuzjazmem i wielkim zapałem zakładając polskie parafie, szkoły sobotnie, świetlice, biblioteki, zespoły artystyczne etc., robiąc wszystko, co było zgodne z przyjętym przez nich mottem: „walka o prawdziwie wolną, suwerenną i demokratyczną Polskę, całkowite zespolenie wysiłków dla dobra kraju i ogółu członków w dziedzinie ideowej, kulturalnej, gospodarczej i opieki społecznej”⁸.

Antoni Dargas przez wiele lat współpracował z Polskim Uniwersytem na Obczyźnie i Polskim Instytutem Spraw Międzynarodowych w Londynie⁹. Aktywnie wspierał jako donator działalność Polskiej Macierzy Szkolnej, która w latach pięćdziesiątych prowadziła 60 szkół sobotnich języka polskiego oraz redagowała dwumiesięcznik „Wychowanie Ojczyście”. Ponadto był członkiem zarządu Polskiego Towarzystwa Historycznego i członkiem rady Ośrodka Badań Spraw Polsko-Niemieckich. Zasiadał w Prezydium Głównej Komisji Skarbu Narodowego oraz w zarządzie Centralnego Komitetu Wykonawczego Pomocy Rodakom w Kraju¹⁰.

Antoni Dargas został ukształtowany ideowo i politycznie przez ruch narodowy, z którym związał się już w latach młodości. Przeszedł przez wszystkie szczeble kariery, zarówno jako dziennikarz, jak i polityk. Uważał, że jego działalność publiczna jest całkowicie podporządkowana służeńiu Bogu i Ojczyźnie. Służbę tę rozumiał dosłownie, jako odpowiedzialność za naród, jego kulturę i dziedzictwo, zarówno materialne, jak i duchowe. Był osobą niezwykle otwartą na rzeczową dyskusję.

W swojej publicystyce na łamach londyńskiej „Myśli Polskiej” niejednokrotnie przypominał, iż „specyficzne wartości narodu polskiego i jego losy spotkały się nierozdzielnie z nurtem religijnym”¹¹.

Od początku lat siedemdziesiątych, na łamach redagowanego przez siebie czasopisma, zaznaczał, iż „polityka polska nie może być dłużej obciążona strukturami państwa na emigracji, które są nie tylko nieprzydatne, ale hamują realną działalność polityczną”¹². Zaczął więc publikować artykuły skupiające się przede wszystkim na problemach i wydarzeniach krajowych. Dargas wskazywał, iż szczególna rola w przewodzeniu narodowi polskiemu przypadła i przypada Kościołowi katolickiemu, wol-

⁸ *Encyklopedia Polskiej Emigracji i Polonii*, t. III, Toruń: Oficyna Wydawnicza Kucharski 2005, s. 487.

⁹ Polski Uniwersytet na Obczyźnie został założony pod koniec 1939 r. w Paryżu (jako Uniwersytet Polski za Granicą), z inicjatywy wybitnego polskiego historyka Oskara Haleckiego, w celu zapewnienia ciągłości polskiego szkolnictwa wyższego. Była to odpowiedź na niemiecką politykę zakazującą w okupowanej Polsce funkcjonowania szkół wyższych. Po zajęciu przez Niemców Francji został przeniesiony do Londynu, gdzie funkcjonuje do dnia dzisiejszego.

¹⁰ Tamże.

¹¹ A. DARGAS w „Myśl Polska” 1970, nr 12, s. 5.

¹² J. GOŁĘBIOWSKI, *Problem polsko-rosyjski na łamach „Myśli Polskiej”*, s. 12.

ność polityczna jest oparta na wolności religijnej i trwaniu przy polskiej tożsamości narodowej, tak silnie związanej z chrześcijaństwem. Jego zdaniem ta odpowiedzialność wobec Boga i Ojczyzny wyznaczała kierunki działań każdego świadomego własnej tożsamości Polaka, niezależnie od tego czy żyje w kraju, czy na emigracji.

Zwycięstwo ideologii marksistowskiej w Polsce, z jej materializmem i ateizmem, mogło skutkować utratą świadomości narodowej. Z kolei odrodzenie religijne, w opinii prezesa Stronnictwa Narodowego, było zawsze fundamentem do kreowania życia w wolności, dlatego też za najważniejsze wydarzenie drugiej połowy XX wieku uznał wybór, w 1978 r., kardynała Karola Wojtyły na papieża, gdyż według niego było przyczyną wzrostu znaczenia Kościoła w Polsce i ożywienia życia religijnego w naszym społeczeństwie.

Prezes Antoni Dargas reprezentował interesujące poglądy na temat elementarnych zadań polskiej inteligencji. Uważał, że w sytuacji tak wielkich strat elit narodowych, jakich doświadczył naród polski na skutek zbrodni niemieckich, sowieckich i komunistycznych, oraz przymusowej emigracji politycznej, najważniejszym zadaniem w kraju jest podjęcie działań na rzecz ich odbudowy. Na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku za najbardziej cenną w tym zakresie formę aktywności uznawał odbudowę systemu kształcenia na wszystkich szczeblach edukacji, a także powołanie niezależnej prasy i mediów oraz przywrócenie sprawdzonych form organizacji i stowarzyszeń łączących ludzi wokół najwartościowszych spraw i idei (harcerstwo, korporacje akademickie, Akcja Katolicka, stowarzyszenia oświatowe, regionalne promujące dziedzictwo „Małych Ojczyzn” etc.). Krytykował bezideowość i koncentrowanie się tylko na własnej karierze zawodowej.

Drugim elementarnym celem polskich elit, według prezesa Stronnictwa Narodowego, powinna być praca na rzecz odbudowy instytucji państwa polskiego, samorządów i placówek związanych z dziedzictwem polskiej kultury, a także wszelkich form wspierających aktywność obywatelską na rzecz wspólnego dobra¹³.

Antoni Dargas był szczególnie wyczulony na punkcie obrazu Polski w świecie. Z jednej strony, jako prezes Stronnictwa Narodowego i redaktor naczelny „Myśli Polskiej”, reagował protestami na wszelkie fałszywe informacje o Polsce, zarówno dotyczące przeszłości, jak i współczesności, a z drugiej – przestrzegał przed odpowiedzialnością i nie stwarzaniem pretekstów do krytykowania.

W swojej pracy dziennikarskiej upowszechniał najlepsze wzorce narodowej szkoły myśli politycznej, polegające na chłodnej analizie zjawisk i faktów zachodzących na arenie międzynarodowej.

W roku 1978 na łamach „Myśli Polskiej” umieścił artykuł *Zagrożenie Kultury*. Poruszył w nim bardzo istotny problem stworzenia, przez partię komunistyczną rzą-

---

¹³ J. GOŁĘBIEWSKI, *Wspomnienia z praktyk w redakcji „Myśli Polskiej” VI-XI 1989*, Londyn, mps.

dzącą Polską, monopolu informacyjnego. Wyraził obawy, iż wszechobecna w środkach masowego przekazu, a szczególnie w telewizji propaganda, zabija w odbiorcach zmysł krytycznej analizy w ocenianiu rzeczywistości. Tego rodzaju manipulacje mogły jego zdaniem w dotkliwy sposób osłabić instynkty obronne społeczeństwa i jego zdolności do właściwej oceny otaczającej rzeczywistości, poprzez otępienie zmysłu krytycznego odbiorców. Z kolei bez chłodnej i racjonalnej oceny faktów nie ma możliwości dokonywania wyborów i podjęcia działań zgodnych z interesem narodowym Polaków¹⁴.

Jego gorący patriotyzm pozbawiony był ksenofobii. Hołdował zasadzie niezależności myślenia i konieczności wypracowywania własnego stanowiska w polityce polskiej. W swoim wystąpieniu podczas VI Zjazdu Stronnictwa Narodowego, w czerwcu 1987 r., podkreślał:

Chodzi o to, by sam Naród, a nie kto inny, decydował o swoim losie i wyborze dróg budowania własnej przyszłości w każdej dziedzinie życia [...] Polityka polska musi znać dogłębnie (a nie hasłowo) wszystkie elementy rzeczywistości politycznej, nie ulegać żadnym iluzjom, poprawnie oceniać dążenia mocarstw i sąsiadów, znać swoje własne możliwości i wybrać najwłaściwszą drogę w danej sytuacji¹⁵.

Był przekonany, iż należy utrzymywać dobre stosunki z sąsiadami i umacniać w świecie obraz Polski, jako kraju miłującego wolność i walczącego o prawa obywatelskie. Pragnienie wolności oraz walka o prawa człowieka miały jego zdaniem swoje źródło w chrześcijańskiej kulturze narodu polskiego, z jego tolerancją wobec innych wyznań i szacunkiem dla człowieka.

Podczas swojego przemówienia na Zjeździe Stronnictwa Narodowego w 1971 r. postulował, by wielki dorobek myśli chrześcijańskiej zintegrować z systemem polskiej myśli politycznej. Podkreślał, iż polskie doświadczenia z okresu drugiej wojny światowej i lat komunistycznego zniewolenia doprowadziły do jeszcze większego zespolenia narodu z Kościołem.

[...] Kościół w Polsce w tych trudnych czasach pozostał ostoją wiary i pozostał wierny swojej naczelnej misji, którą jest krzewienie religii i życie zgodnie z jej nakazami [...]. Przechował kulturę narodową z jej integralnymi składnikami oraz utrzymał system wartości moralnych diametralnie przeciwny ideologii materializmu historycznego. W całej swojej działalności bronił praw narodu i praw osoby ludzkiej¹⁶.

Antoni Dargas bardzo szeroko rozumiał kulturotwórczą rolę Kościoła i jej wpływ na wiele aspektów życia społecznego i relacji międzynarodowych. Nadrzędny nakaz chrześcijaństwa, mówiący o konieczności miłości bliźniego ze względu na jego god-

¹⁴ J. GOŁĘBIEWSKI, *Problem polsko-rosyjski na łamach „Myśli Polskiej”*, s. 108.

¹⁵ Cyt. za: A. URBAN, *Myśl chrześcijańska Antoniego Dargasa*, „Nowy Świat” 16 IX 1992, s. 6.

¹⁶ „Myśl Polska” 1977, nr 1-2, s. 3.

---

ność, tworzył jego zdaniem najlepszy fundament do budowania jedności europejskiej i współpracy międzynarodowej. Jako człowiek, który większość życia spędził na emigracji w Wielkiej Brytanii, zdawał sobie sprawę ze specyfiki takiego położenia. Uważał za obowiązek każdego emigranta utrzymanie stałej więzi duchowej z Ojczyzną i wspieranie jej w każdy możliwy sposób¹⁷. Osobiście poprzez swoją wielką aktywność i pracę na rzecz Polski udowodnił, iż wartości, które głosił i wyznawał, były na co dzień obecne w jego życiu.

Zmarł 8 listopada 1991 r. w Londynie, został pochowany na cmentarzu Gunnesbury.

---

¹⁷ „Myśl Polska” 1974, nr 1-2, s. 5.